

תפיסות הורים את החגיגות והטקסים בגן הילדים

דוח מחקר

**מעיין אמיר¹
רונית אפרתי-חקוק**

מאי 2018

אייר תשע"ח

המחקר נערך בתמיכת מרכז מהות במכללת לוינסקי לחינוך

¹ סדר הכותבות הוא אקראי, והמחקר נערך שווה בשווה בין שתיהן

תוכן העניינים

4.....	רשימת לוחות
5.....	רשימת תרשימים
6.....	תקציר
8.....	פרק א – מבוא
9.....	פרק ב – סקירת ספרות
11.....	פרק ג – שיטת המחקר
11.....	1. גישת המחקר
11.....	2. משתתפים
12.....	3. כלי המחקר
12.....	3.1 ראיונות
12.....	3.2 שאלונים
13.....	4. אתיקה
13.....	5. ניתוח הנתונים
14.....	פרק ד – ממצאים
14.....	1. שביעות רצון כללית של ההורים
14.....	1.1 שביעות רצון מהאירועים המשותפים
14.....	1.2 ניהול האירוע
15.....	2. מועדי האירועים
15.....	2.1 מועדי האירועים במהלך שנת הלימודים
16.....	2.2 מועדי האירועים במהלך השבוע ומשכם
17.....	3. מעורבות ההורים בזמן האירוע
17.....	3.1 שיתוף ההורים - מצוי
17.....	3.2 שיתוף ההורים - רצוי
18.....	3.3 היקף ההשתתפות באירוע
19.....	4. היחס כלפי מורשת החג
20.....	4.1 נראות האירוע
20.....	4.2 התמהיל המוזיקלי באירוע
22.....	5. תרומת האירועים המשותפים
22.....	5.1 ציפיות הילד לאירועים המשותפים

24..... 6. המלצות לשיפור ולשימור

26..... **פרק ה – דיון**

27..... 1. עמדות ההורים כלפי השיתוף שלהם בחגיגות ובטקסים

27..... 1.1 חשיבות האירועים המשותפים

28..... 1.2 תמורות ושינויים בנושאי משפחה וקריירה

29..... 1.3 תרומת האירועים

31..... 2. עמדות ההורים כלפי התוכן באירועים המתקיימים בגן

31..... 2.1 ראוותנות האירועים

32..... 2.2 ריבוי השירים באירועים בגן

34..... **פרק ו – מגבלות המחקר**

34..... **פרק ז – המלצות למחקרים עתידיים**

35..... **פרק ז – המלצות יישומיות לאנשי חינוך**

35..... **פרק ט - סיכום**

37..... **ביבליוגרפיה**

רשימת לוחות

- 14..... לוח 1. התפלגות שביעות רצון כללית של ההורים מהאירועים
- 15..... לוח 2. ממוצעים וסטיות תקן של עמדות ביחס לניהול האירוע.
- 15..... לוח 3. אחוז המדווחים על קיומם של אירועים משותפים
- 17..... לוח 4. דיווח הורים לגבי מידת השיתוף שלהם בנושאים הקשורים באירועים
- 18..... לוח 5. העדפות הורים לגבי רצונם להיות מעורבים בפעילויות הקשורות באירועים
- 22..... לוח 6. דיווחי הורים לשאלה: האם המשכתם לשיר בבית משירי החגיגה?
- 23..... לוח 7. תפיסות הורים את תרומת האירועים להם ולילדים
- 24..... לוח 8. התפלגות רמת ציפיות של הילד לאירועים על פי ההורים
- 25..... לוח 9. הצעות הורים לשיפור באירועים המשותפים
- 26..... לוח 10. הצעות הורים לשימור נושאים באירועים המשותפים

רשימת תרשימים

- תרשים 1. תפיסות הורים לגבי היקף ההשתתפות המצופה מהם בחגיגות ובטקסים.....19
- תרשים 2. התפלגות סוגי המוזיקה באירועים.....21

תקציר

רקע

החגיגות המסורתיות בגן הילדים חוזרות על עצמן עשור אחר עשור, והפכו להיות חלק מהתרבות של גן הילדים (Saskatchewan, 2012). מטרת המחקר הנה לבחון את תפיסותיהם של ההורים כלפי חגיגות וטקסים הנערכים בגני הילדים בשיתוף עם ההורים. שאלות המחקר הן:

1. מהן עמדות ההורים כלפי השיתוף שלהם בחגיגות וטקסים?
2. מהן עמדות ההורים כלפי התוכן באירועים אלו?

השיטה

המחקר משלב גישה איכותנית וגישה כמותית בשני שלבים:

1. ראיונות עומק חצי מובנים שנערכו עם שבעה הורים לילדים הלומדים בגני ילדים בגילאי טרום חובה וחובה במרכז הארץ.
2. שאלון כמותי מקוון שהופץ למדגם של 160 הורים.

סיכום הממצאים

מועדי האירועים

מועדי האירועים המשותפים הנפוצים ביותר הם בחג החנוכה ובסוף השנה. נמצא שמועדי האירועים במהלך השבוע לא נוחים עבור ההורים (ימי שישי, שעות אחר-הצהריים) ומשך האירועים ארוך מדי עבור ההורים.

היקף ההשתתפות

בראיונות ההורים לא היו מרוצים מהיקף ההשתתפות, אך בשאלון הכמותי נמצא כי רוב ההורים (75.4% בזרם הממלכתי ו-61.6% בזרם הממלכתי דתי) חושבים שהיקף ההשתתפות סביר.

מעורבות ההורים בזמן האירוע

מידת השיתוף המדווחת על ידי הורים בשתי הקבוצות היא בינונית – נמוכה. הורים בזרם הממלכתי רוצים להיות מעורבים יותר מאשר הורים בזרם הממלכתי דתי. ההורים מהזרם הממלכתי דתי הביעו את מידת שביעות הרצון הנמוכה ביותר בנושאים שירה, ריקוד וטקסי החג.

היחס כלפי מורשת החג

כל ההורים שראיינו ציינו שלא הוזכר באירוע הסיפור ההיסטורי-דתי של החג, אך יש דגש חזק על הנראות וראויות האירועים. ההורים היו מעדיפים חגיגה צנועה יותר. נמצא כי התמהיל המוזיקלי כולל מגוון סגנונות, אך גם היום שירי המסורת תופסים מקום נכבד באירוע (43% הם שירי מסורת ושירים מסורתיים בעיבודים חדשים).

ניהול האירוע

הורים תופסים את האווירה באירועים כנעימה לילדים ושבעי רצון מניהול האירוע. ההורים בזרם הממלכתי תופסים את האירוע כנעים יותר עבור ההורים, מאשר אלו מהזרם הממלכתי דתי והם גם שבעי רצון יותר מניהול האירוע על ידי הגנת.

תרומת האירועים המשותפים

מידת התרומה באופן כללי נתפסת בעיני הורים בזרם הממלכתי כבינונית ומעלה (ממוצעים 3.3-3.7), ואילו בזרם הממלכתי-דתי, מידת התרומה נתפסת כבינונית ומטה (ממוצעים 2.5-3.2). בתרומה של האירועים לחיבור לחגים ולמסורת, נמצאו פער גדול בין הממוצע בזרם הממלכתי דתי שעומד על 2.5 בלבד לעומת ממוצע של 3.5 בזרם הממלכתי.

כ-90% מההורים סבורים שהילד מצפה לאירועים אלו והולך אליהם בשמחה, אך כשבדקנו האם ההורים נהנים מהאירועים, נמצא שכמחצית מהם (51%) נהנים במידה גבוהה, והמחצית השנייה (49%) (נהנים במידה בינונית ונמוכה).

מסקנות והמלצות

המסקנה העיקרית מהממצאים היא שרוב ההורים בזרם הממלכתי מרוצים מהאופן בו מתקיימים האירועים המשותפים בגני הילדים. יחד עם זאת, ההורים בזרם הממלכתי-דתי פחות מרוצים באופן גורף בכל הפרמטרים שנבדקו.

ההורים הכי רצו לשמר את ההנאה וההתרגשות של הילד מהאירוע, ואת חיזוק הקשר בינם לבין הילדים. ההורים ביקשו לשפר את מועדי האירועים המשותפים, שיהיו נוחים יותר, ולקצר את משך האירוע.

תרומת המחקר ורלוונטיות

בעקבות ממצאי המחקר, הבאנו בפרק זה המלצות למחקרים נוספים בעתיד, וכן המלצות יישומיות לאנשי חינוך עם דגש על נושא הכשרת הגנות.

מבוא

”איזה חג לי
איזה חג לי
חג יחיד ומיוחד לי
גם השמש מאירה
לי חיים כל השנה
איזה חג לי, איזה חג”

(”חג ליי”, לאה נאור)

החגיגות והטקסים מהווים נדבך חשוב בגלגל השנה של גן הילדים, ובמיוחד אלו המשלבות את ההורים והילדים בצוותא. ישנה חשיבות עצומה לציונם של חגי ישראל, ימי זיכרון ואירועים נוספים החל מהגיל הרך. במחקר זה נציין בשם כולל 'אירועים' את כל החגיגות והטקסים בגן הילדים. בשנים האחרונות חלו שינויים רבים ובלתי פוסקים באופי הטקסים והחגיגות, וכן במעורבות ההורים באירועים אלו. לנוכח מיעוט הידע המחקרי בתחום, אנו מציעים במחקר זה, לבחון את הנושא מנקודת מבט חדשה – נקודת מבטם של ההורים.

בשונה ממחקרים קודמים בתחום שהתייחסו לעמדתם של הגננות או המורים למוזיקה לטקסים ולחגיגות, במחקר זה נבדוק את עמדותיהם של ההורים החוגגים עם ילדיהם בצוותא ושותפים באופן אקטיבי בפעילויות אלו. שיטת המחקר תשלב גישה איכותנית וכמותית. במחקר זה אספנו נתונים מ 160 הורים שמלאו שאלון כמותי. בניית השאלון התבססה על ראיונות עם שבעה הורים – שני אבות וחמש אימהות, החוגגים עם ילדיהם בצוותא ושותפים באופן אקטיבי בפעילויות אלו. אנו תקווה, כי מתוך התוצאות שהתקבלו נוכל להאיר את עיניהם של הגננות ואנשי החינוך מנקודת מבטם של ההורים, דבר שיכול להשפיע על אופי החגיגות והטקסים, וכתוצאה מכך, לחזק את הקשר בין הדורות וליצור חגיגה איכותית ומהנה.

סקירת ספרות

החגים ומועדי השנה הם מעשי הרוח והיצירה שבאמצעותה מבטאים בני האדם את אמונתם (יפתח-ולבה, דיקשטיין, 2015). החגיגות והשמחה הן חלק בלתי נפרד מן החג, הן מאפשרות שחרור ומקלות את המעמסה הרגשית הנובעת מחיי השגרה. הילד בגיל הרך קולט באופן חושי את מנהגי החג ואת כללי המסורת.

אחת הדרכים לשימור החגים במסורת התרבותית הוא ציון חגיגות וטקסים. אירועים אלו מתקיימים בכל גני הילדים בישראל, ומעמדם נשאר בעינו לאורך השנים. החגיגה מציינת שיא בתהליך העשייה בגן, היא מגבירה את תחושת השייכות של הילדים לקבוצה, ומעוררת הזדהות עם המורשת התרבותית של המשפחה, הקהילה והעם (מה יפית, 2013). מלבד החגיגות, מציינים כיום בגן הילדים, שלושה טקסים: טקס יום הזיכרון ליצחק רבין, טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה וטקס יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל (גרוסמן, 2007). ע"פ הנדלמן (Handelman, 1990), הנצחת טקסים אלו בגני הילדים מחזקת את הקשר שבין הילדים אל החברה הישראלית. הקשר שנוצר בטקסים אלו בין הקולקטיב לבין הילדים הוא ישיר ונמצא במרכז תשומת הלב. במחקר הנוכחי ייחדנו מקום מרכזי לשילובה של המוזיקה באירועים המשותפים מכיוון שמוזיקה מהווה את אחד המרכיבים המשמעותיים בחגיגות בגן הילדים.

רפרטואר השירים המשמש בחגיגות ובטקסים בגן הילדים

"מאחר שגן-הילדים הוא שדה הסוציאליזציה של הילד בגיל הרך, מעורבים בתהליך זה חגיגות וטקסים, שבהם תופסים שירי-זמר מקום מרכזי". (כהנוביץ', 2010).

הזמר העברי מהווה חלק ממסורת חינוכית בבתי הספר, בחגים, מועדים, ימי זיכרון וטקסים (נקר, 2003). שירי חג ומועד מהווים מרכיב חשוב ביותר בגיבוש הזהות, התרבות והשורשים הישראליים ובכך יוצרים המשכיות היסטורית באמצעות הנחלת מורשת העבר (כהנוביץ', 2010). השירים תפסו מאז ומתמיד את המקום המרכזי בחגיגות החגים בגני הילדים. שירים אלו מלווים את מסורות הטקסים הרשמיים והלא רשמיים, עצרות, ימי הזיכרון, מסיבות, אירועים, כל שכן חגים ומועדים. לכל טקס או אירוע קיימים שירים המזוהים עמו. שירים אלו נלמדים במסגרות החינוכיות השונות החל מגני הילדים ועד התיכון. מתניהו שלם, שכתב והלחין שירי חג רבים המושרים עד היום, סיכם זאת במלים "בלי זמר אין חג" (שלם, 1970).

בשנים האחרונות, חלו שינויים משמעותיים ברפרטואר השירים, המתבסס בעיקרו על שירים חדשים ולא על שירי המסורת (כהנוביץ', 2008, בן-זאב, 2009, אמיר, 2011) בניגוד לשירים המסורתיים, שנכתבו בידי כותבים ומלחינים בעלי שם, מושרים במשך דורות וידועים לכל, השירים החדשים מתחלפים מדי שנה, אינם מוכרים לקהל הרחב ובכך יוצרים התרחקות בשירה הבין-דורית, כלומר השירים אותם יכולים לשיר יחד אבות ובנים, סבים ונכדים. בנוסף, רפרטואר השירים איננו משותף לכלל הגנים (גלושנקוף, שחר, 2004). דבריה של כהנוביץ' (2008) מבטאים יותר מכל את הבעיה הגלומה בכך:

"זמר החג העכשווי של גן הילדים חודר למערכת החינוך לגיל הרך (הפרטית, הממלכתית והממלכתית-דתית) ללא מסנני בקרה על איכותו, תוך התעלמות הפיקוח על הגיל הרך ועל החינוך המוסיקלי. הוא מתחלף תדיר, אינו עובר קנוניזציה במכוון, ואינו משותף לכלל ילדי הגנים בישראל"

ישנה חשיבות רבה לשירה משותפת, הן עם ההורים והן עם הסבים והסבתות, ולכן יש לתת את הדעת בבחירת רפרטואר של שירים מסורתיים חוצי-דורות, שיוכלו לחבר אותם בצורה משמעותית יותר.

שילוב ההורים בחגיגות ובטקסים

תופעה חדשה של השנים האחרונות היא מעורבות ההורים בצורה פעילה יותר במסגרת הגן. המטרה של הגנת היא קידום קשר מיטבי בין המשפחה לגן הילדים, בין היתר באמצעות עידוד השתתפות של הורים בפעילויות הגן ובאירועים השונים (גרינבאום, פריד, 2011). תפקידם של ההורים הוא לגדל ילד שהוא יחיד ומיוחד, לפתח את כישורי החיים שלו ולהנחיל לו ערכים ותרבות. כלומר, לקשור את הילד בשלושה קשרים – לעצמו, לחברה ולשרשרת הדורות (כהן, 2009). היות וגם ההתנסות בגן מיועדת לטפח את שלושת הכישורים האלו, שיתוף פעולה בין הגן לבין ההורים עשוי לקדם את התפתחותו של הילד. גלאור (תשנ"ד) מדמה את שיתוף הפעולה התנועתי בין ההורה לילד למעין "ריקוד בשניים" שבו הם לומדים רבות זה על זה ועל העולם. המפגש התנועתי של ההורה והילד תורם לשיפור מערכת יחסי הגומלין ולחיזוק הקשר בין ההורה לילד (Piaget, 1963, Maccoby, 1980).

הסוגיה של שיתוף ההורים בחגיגות היא מורכבת. מצד אחד, ישנה סברה כי הורים ירצו לקחת חלק פעיל גם בתכנון ובתכנים, כחלק מהמעורבות הפעילה של הורים שמאפיינת את מערכת החינוך האחרונה בשנים האחרונות. אנו עדים לשינוי בתפיסת שיתוף ההורים במערכת החינוך (אדי רקח וגרינשטיין, 2016, שכטמן ובושריאן, 2015), אשר הפכו מגורם פסיבי התומך במטרות בית הספר והגן לתפיסה שההורים הם שותפים בעיצוב מטרות בית הספר לטובת קידום האינטרסים של ילדם (שם). אולם, האחריות על התכנים נשארת בידי הגנת ויש לה שיקולים נוספים על אלו של ההורים. למרות זאת, לעיתים הגננות מתאמצות להרשים את ההורים לצרכי שיווק הגן עד כדי שינוי התכנים והאווירה של החגיגה בגן ובנייתה כ"שואו" (show) (אמיר, 2011).

חוזר מנכ"ל של משרד החינוך (2014), המציין את שיתוף ההורים כחלק מתרומת האירועים המשותפים לגן הילדים, קובע כי:

"שיתוף ההורים בחגיגות בגני הילדים תורם תרומה רבת חשיבות לילד, למשפחתו ולחיי הגן והקהילה. מטרת החגיגות המשותפות ליצור אווירת רעות בין הילדים, ההורים והמחנכים ולעורר במשתתפים חוויות הקשורות לחג. לפיכך מומלץ אפוא לשתף את ההורים באירועי חג בגן לאורך כל שנת הלימודים" (משרד החינוך, תקנון שירות עובדי הוראה).

לעומת זאת טל ובר (2010), טוענות כי חוזרי המנכ"ל מסדירים בעיקר את לוח הזמנים למסיבה, ואין ניסיון לשתף את ההורים בתכני המסיבות.

מעורבות ההורים בחגיגות בגן הילדים עדיין לא זכתה לתשומת לב מחקרית ראויה. מחקרים קודמים שנעשו בשנים האחרונות על החגיגות בגן הילדים (כהנוביץ, 2010, גלושנקוף, 2011, אמיר, 2011), התמקדו בנקודת מבטם של הגננות והמורים למוזיקה. המחקר הנוכחי מפנה את הזרקור אל אוכלוסיית ההורים ומביא את קולותיה בנוגע לחגיגות וטקסים בגני ילדים.

מטרת מחקר זה הנה לבחון את עמדותיהם של ההורים כלפי חגיגות וטקסים הנערכים בגני הילדים בשיתוף עם ההורים. שאלות המחקר הנם:

1. מהן עמדות הורים כלפי השיתוף שלהם בחגיגות ובטקסים הנערכים בגני הילדים?
2. מהן עמדות הורים כלפי התוכן בחגיגות ובטקסים הנערכים בגני הילדים?

שיטת המחקר

גישת המחקר

המחקר משלב גישה איכותנית וגישה כמותית ונערך בשני שלבים:

1. ראיונות עומק חצי מובנים שנערכו עם שבעה הורים. ראיונות אלו שימשו הן לצורך בניית השאלון הכמותי והן לצורך איסוף מידע על עמדות ההורים.
2. מתוך הנתונים והנושאים אשר עלו בראיונות האישיים, בנינו את השאלון המקוון. השאלון הופץ לאוכלוסייה של הורים לילדי גן ונענה על ידי 160 הורים ובאמצעותו קיבלנו נתונים שנתחו סטטיסטית.

משתתפים

חלק איכותני: שבעה הורים לילדים הלומדים בגני ילדים בגילאי טרום חובה וחובה במרכז הארץ שני אבות וחמש אימהות. כולם בעלי רקע סוציאקונומי בינוני, שילדיהם נמצאים בגני עירוניים. מתוכם חמישה גנים מהזרם הממלכתי ושני גנים מהזרם הממלכתי-דתי. לאחת מהמרואיינות הגענו דרך פוסט שפרסמה בבלוג שלה אודות חגיגות אלטרנטיביות לגיל הרך בגן של בנה. לשאר המרואיינים הגענו דרך היכרות אישית או דרך חברים שאמרו לנו שיש להם ילדים בגיל המתאים.

חלק כמותי: משתתפי המחקר הם הורים לילדים בגיל הרך בגני ילדים טרום חובה וחובה, הלומדים בגנים עירוניים השייכים לזרם הממלכתי והממלכתי דתי. המדגם כלל 160 הורים. ניתן לאפיין את ההורים שענו על השאלון המקוון באופן הבא: 94% הן נשים, ו-6% בלבד הם גברים (151 נשים ו-9 גברים). מקום המגורים של המשיבים היה מגוון- מרמת הגולן ועד אילת. מספר הילדים הממוצע למשפחה הוא שלושה ילדים (נע בין 1 ל-9).

אשר לזרם אליו משתייכים הגנים, נמצא שהזרם הממלכתי מהווה 42% מכלל הנחקרים, הזרם הממלכתי-דתי 44%, זרם "אחר" מהווה 14% מכלל ההורים הנבדקים. ההתפלגות של הזרם "אחר" כלל: 6 הורים חרדים, 3 חברי קיבוץ ו-14 שלא הוגדרו. מתברר, אם כך, שייצוג הזרם הממלכתי דתי גבוה הרבה מעבר לאחוז שלו באוכלוסייה (כ-20%). לכן ביצענו בנפרד את הניתוחים הסטטיסטיים לזרם הממלכתי ולזרם הממלכתי-דתי. היות ונמצאו הבדלים, הוחלט להציג את כל הממצאים כהשוואה בין שתי הקבוצות. מכיוון שהבחירה בזרם "אחר" היא מועטה מאד, בחרנו להתמקד במחקר זה רק בשני הזרמים המרכזיים: הזרם הממלכתי והזרם הממלכתי-דתי. הפצת השאלון נעשתה במספר דרכים: היכרות אישית של עורכות המחקר, באמצעות גננות הלומדות במכללת לוינסקי לחינוך שהתבקשו להפיץ להורים ובאמצעות פורומים באינטרנט.

כלי המחקר

הכלים לאיסוף הנתונים כללו כאמור, ראיונות איכותניים ושאלונים כמותיים:

1. ראיונות - ערכנו ראיונות חצי מובנים עם אימהות ואבות שמטרתם הייתה לבחון את המשמעות של הטקסים והחגיגות בהם משתתפים גם ההורים, מתוך נקודת מבטם של ההורים. הראיונות היו אינדיבידואליים ונערכו לכל הורה בנפרד, באמצעות שתי החוקרות ביחד. ההורים נתבקשו להתייחס להיבטים הבאים:

- מטרות החגיגות והטקסים
- שביעות רצון מהתכנים
- היחס כלפי המורשת הדתית והחגים
- מידת השיתוף והיחס כלפי שיתוף ההורים באירועים אלו
- חיזוק הקשר הבין-דורי
- עמדות כלפי הרפרטואר המוזיקלי

2. שאלונים – מתוך התוצאות שעלו בראיונות, ומתוך סקירת הספרות, פיתחנו שאלון במטרה לבחון את עמדות ההורים כלפי האירועים המשותפים בגן. השאלון כולל ברובו שאלות סגורות על רצף סולם ליקרט בן חמש דרגות, החל ב (1) בכלל לא וכלה ב (5) במידה רבה מאוד. השאלון מתייחס לחמישה תחומים. להלן פירוט התחומים ותוצאות בדיקת המהימנות (אלפא של קרונברג):

א. תרומת האירוע ($a=.85$) כולל שישה פריטים המתייחסים למידה בה ההורים מרגישים שהאירועים תרמו להם בקטגוריות הבאות: חיזוק הקשר בין ההורים לילדים, חיבור לחגי ישראל ולמסורת היהודית, הכרת הצוות והורי הילדים האחרים, הכרת הצוות והורי הילדים האחרים, הכרת הנושאים הקשורים לאירועים הנלמדים בגן.

ב. ניהול האירוע ($a=.88$) כולל ארבעה פריטים המתייחסים עד כמה ההורים מסכמים להיגדים הבאים: האירועים נערכו בצורה נעימה ומשמחת עבור הילדים, האירועים נערכו

בצורה נעימה ומשמחת עבור ההורים, כמות החזרות/הכנות הייתה סבירה, ניהול האירוע התבצע לשביעות רצונכם.

ג. שיתוף ההורים באירוע-מצוי ($a=.77$) כולל חמישה פריטים המתייחסים לשיתוף המצוי באירועים המשותפים בנושאים הבאים: שירה משותפת, ריקודים משותפים, השתתפות בטקסי החג, יצירה משותפת והכנות.

ד. שיתוף ההורים באירוע-מצוי ($a=.85$) כולל את אותם חמשת הפריטים שהוזכרו בסעיף ג' ומתייחסים לשיתוף הרצוי באירועים המשותפים.

בסוף השאלון, הוצגו שתי שאלות פתוחות בהם התבקשו ההורים לכתוב באופן חופשי הצעות לשימור ולשיפור באירועים המשותפים.

אתיקה

הושגה הסכמה של כל המרואיינים. במחקר נשמור על זכויות המשתתפים באמצעות אנונימיות מכיוון שהשאלון הועבר באמצעות רשת האינטרנט, הפרטים נשארו בעילום שם.

ניתוח הנתונים

הניתוח האיכותני התבצע באמצעות ניתוח תוכן של הראיונות. התוצר של הניתוח היה רשימה של קטגוריות שעלו מתוך הראיונות. הנתונים שנאספו באמצעות השאלונים נותחו באמצעות ניתוח סטטיסטי. נערכו חישובים של סטטיסטיקה תיאורית, שכללו ממוצעים, סטיות תקן והתפלגויות שכחיות. בנוסף, השוואות בין שני הזרמים נערכו באמצעות מבחן t למדגמים בלתי תלויים.

כאמור בפרק השיטה, להורים מהזרם הממלכתי דתי היה ייצוג גבוה מחלקם באוכלוסייה כדי לבחון האם ניתן לאחד את שני הזרמים בניתוחים הסטטיסטיים, נערכו השוואות בין שתי הקבוצות ביחס לכל משתני המחקר והתברר שברוב המשתנים יש הבדלים מובהקים, לפיכך, הוחלט לבצע ניתוחים נפרדים לגבי כל אחד משני הזרמים.

נוכח ההבדלים שהתקבלו בין הורים משני הזרמים בנוגע להיבטים שונים של החגיגות בגני הילדים, החלטנו לערוך ראיון עם מומחית, שבה הצגנו את הממצאים וביקשנו ממנה להעלות הסברים אפשריים. המומחית היא ד"ר מיכל שרייבר, ראש החוג לגיל הרך במכללה הדתית "תלפיות" בחולון. פנינו אליה על מנת שתיתן לנו חוות דעת מקצועית על השינויים שנמצאו בין הזרם הממלכתי לזרם הממלכתי-דתי. שרייבר מכירה היטב מתוקף עבודתה את המציאות של גני הילדים בישראל ובקיא בהווה של הזרם הממלכתי דתי.

ממצאים

1. שביעות רצון כללית של ההורים

שביעות רצון מהאירועים המשותפים

שאלנו את ההורים עד כמה הם נהנים מהאירועים המשותפים הללו. לצורך הצגת הממצאים חולק סולם התשובות לשלוש רמות: נמוכה (1 + 2) בינונית (3) גבוהה (4+5), ולהלן התוצאות:

לוח 1.

התפלגות שביעות רצון כללית של ההורים מהאירועים

ס"ה"כ	גבוה	בינוני	נמוך	
68	35	24	9	ממלכתי
100%	51.5%	35.3%	13.2%	
72	36	17	19	ממלכתי-דתי
100%	50%	23.6%	26.4%	
140	71	41	28	ס"ה"כ
100%	50.7%	29.3%	20%	

מהלוח עולה שכמחצית מההורים (51%) נהנים במידה גבוהה, גם בזרם הממלכתי וגם בממלכתי דתי. אשר למחצית השנייה, בזרם הממלכתי דתי, ההורים שפחות נהנים מתחלקים כמעט באופן שווה בין בינוני לנמוך. בזרם הממלכתי, רק 13% בחרו בהיקף נמוך, כך ששביעות הרצון הכללית שלהם רבה יותר. הנה כמה תגובות של ההורים שרואיינו:

"דווקא היה נחמד לעשות עם הילד, באמת בפעילות להיות יחד עם הילד"

"זה כל כך המוני הדברים, זה לא יודעת, אני לא מתלהבת לא לא לא, אני מרגישה באיזשהו מקום שזה לא זה, כאילו מאבד את המטרה"

ניהול האירוע

בבואנו לבחון את שביעות רצון ההורים מניהול האירוע, נערכה השוואה בין שני הזרמים באמצעות מבחן T. לוח 2 מציג את הממצאים שהתקבלו ואת תוצאות המבחן.

לוח 2.

ממוצעים וסטיות תקן של עמדות ביחס לניהול האירוע

מובהקות	סטיית תקן	ממוצע	N	הזרם	הפרמטר
0.006	0.83	4.37	68	ממלכתי	אווירה נעימה
	0.85	4.15	72	ממלכתי-דתי	לילדים
0.006	1.07	3.89	68	ממלכתי	אווירה נעימה
	1.24	3.33	72	ממלכתי-דתי	להורים
ל.מ	1.23	3.79	67	ממלכתי	כמות החזרות/
	1.21	3.44	72	ממלכתי-דתי	הכנות
0.05	0.83	4.31	68	ממלכתי	ניהול האירוע
	1.05	4.00	72	ממלכתי-דתי	

הורים בשתי הקבוצות תופסים את האווירה באירועים כנעימה לילדים ושבעי רצון מניהול האירוע. בנוסף, הורים בזרם הממלכתי תופסים את האירוע כנעים יותר עבור ההורים, מאשר אלו מהזרם הממלכתי דתי והם גם שבעי רצון יותר מניהול האירוע על ידי הגנת.

2. מועדי האירועים

מועדי האירועים במהלך שנת הלימודים

חושבו אחוזי ההורים אשר דיווחו על קיומם של אירועים משותפים במהלך השנה. התוצאות שהתקבלו מוצגות בלוח 3. האחוזים המוצגים בלוח מראים את אחוז ההורים שדיווחו כי מתקיים אירוע משותף. לדוגמא: 87% מההורים בזרם הממלכתי דיווחו כי מתקיים אירוע משותף לציון סוף שנה (כלומר, 13% לא דיווחו על קיומו של אירוע משותף כזה).

לוח 3.

אחוז המדווחים על קיומם של אירועים משותפים

האירוע	ממלכתי N=69	ממלכתי-דתי N=73
סוף שנה	87	75
חנוכה	78	75
יום המשפחה	55	19
יום הולדת	48	43
לג בעמר	38	7
פתיחת שנה	35	25
קבלת שבת	9	4
יום העצמאות	7	3

מהלוח עולה כי שני האירועים המתקיימים בשכיחות הרבה ביותר הם אירוע סוף השנה וחגיגת החנוכה. רוב ההורים בשני הזרמים דיווחו על קיומן של פעילויות אלה. באשר לחגיגת יום ההולדת, כמחצית מההורים דיווחו שהאירוע התקיים בשיתוף עם ההורים (48% בזרם הממלכתי ו-43% בזרם הממלכתי דתי). פערים גדולים בין הזרמים נמצאו לגבי אירוע יום המשפחה, שמצוין באירוע משותף ב-55% מגני הילדים הממלכתיים, לעומת 19% בלבד מגני הילדים הממלכתיים דתיים. גם בלי"ג בעומר ישנו פער גדול בין הזרם הממלכתי, בו חוגגים 38% מהגנים באירוע משותף, לעומת 7% בלבד בזרם הממלכתי דתי. הפעילויות האחרות דווחו על ידי אחוז מצומצם של הורים. מלבד אירועים אלו, ההורים דיווחו על אירועים משותפים נוספים המתרחשים בגן, שלא צוינו בשאלון, כמו: חגיגת ספריה, פעילות אבות ובנים, נטיעות וט"ו בשבט, בניית סוכה, גיבושים שמארגן הועד, מסיבת פיג'מות בגן, שירה בצוותא, לימוד בראש חודש, כוכב השבוע, שיקום חצר הגן, פעילות לקראת פורים, תערוכות שונות בגן, פעילות בגינה, יום החמ"ד (חינוך ממלכתי דתי), שמחת תורה, אירוע ספורט משותף, יריד חסד וסדנאות.

מועדי האירועים במהלך השבוע ומשכם

היבט נוסף של עיתוי האירועים הוא מועד קיומם במהלך השבוע (יום ושעה). ההורים נשאלו בראיונות על מועדי האירועים ועל מידת הנוחות של מועדים אלה. מרבית ההורים טענו כי השעות והימים בהם מתקיימים האירועים המשותפים אינם נוחים להם. לרוב מדובר בשעות אחר הצהריים בימי חול או בימי שישי בשעות הבוקר המאוחרות, הזמנים היחידים בהם יש להורים מנוחה מכל פעילות שהיא, ולכן ההורים העובדים נדרשים למאמץ לא מבוטל וחלקם רואים בכך נטל:

*"תמיד המועדים של הדברים זה זמנים פחות נוחים, ביום שישי, אחר הצהריים...
זה פוגע בשגרת החיים"*

"אני מבינה שהם משקיעות ומארגנות הכול, אבל את שמה את הילד שלך בגן כי את עובדת ולא יכולה להוציא אותו באחת כדי שתתארגן לך המסיבה שמתחילה בשעה חמש"

מלבד המועדים הלא נוחים, לדברי ההורים, משך האירועים המשותפים ארוך מדי, ויכולים להימשך גם שעותיים שלמות, דבר שגורם עומס וחוסר נוחות הן לילדים והן להורים:

"שעתיים זה סיוט לילדים ולהורים, להוריד את כל הפירוטכניקה"

"ובדרך כלל שעתיים יוצא...ואת מרגישה שזה יותר מדי, זאת אומרת הילדים מסתדרים עם זה או שכבר חסרי סבלנות"

3. מעורבות ההורים בזמן האירוע

שיתוף ההורים - מצוי

שאלנו את ההורים עד כמה שיתפו אותם בכל אחד מהנושאים הבאים בזמן האירוע: שירה משותפת, ריקודים משותפים, השתתפות בטקסי החג (כגון: הדלקת נרות, הקראת ברכות), יצירה משותפת (ציור ואמנות פלסטית), הכנות שמצופות מהם (כיבוד, חלוקת פרסים וכד'). כדי לבחון האם יש הבדל בין הורים משני הזרמים, נערכו מבחני t למדגמים בלתי תלויים. התשובות ניתנו על סולם של שש דרגות הנע בין 1 (בכלל לא) ל 5 (במידה רבה מאוד). התוצאות שהתקבלו מוצגות בלוח 4 לוח 4.

דיווח הורים לגבי מידת השיתוף שלהם בנושאים הקשורים באירועים

הנושא	הזרם	N	ממוצע	סטיית תקן	מובהקות
שירה	ממלכתי	69	2.99	1.41	0.001
	ממלכתי-דתי	72	2.24	1.31	
ריקוד	ממלכתי	69	2.96	1.38	0.001
	ממלכתי-דתי	72	2.18	1.08	
טקסי החג	ממלכתי	69	3.08	1.35	0.001
	ממלכתי-דתי	72	1.96	1.09	
יצירה	ממלכתי	69	2.51	1.56	ל.מ.
	ממלכתי-דתי	72	2.26	1.29	
הכנות	ממלכתי	69	3.64	1.26	0.003
	ממלכתי-דתי	72	2.99	1.31	

באופן כללי, מידת השיתוף המדווחת על ידי הורים בשתי הקבוצות היא בינונית – נמוכה. בנוסף, ניתן לראות, כי ההורים בזרם הממלכתי דתי מרגישים שמשותפים אותם פחות באופן משמעותי מההורים בזרם הממלכתי, בכל הנושאים למעט יצירה.

שיתוף ההורים – רצוי

שאלנו את ההורים עד כמה היו רוצים להיות מעורבים בפעילויות הבאות בזמן האירוע, על-פי אותם פרמטרים: שירה משותפת, ריקודים משותפים, השתתפות בטקסי החג, יצירה משותפת והכנות שמצופות מהם. נערכו מבחני t שהשוו בין הורים משני הזרמים. התוצאות מוצגות בלוח 5.

העדפות הורים לגבי רצונם להיות מעורבים בפעילויות הקשורות באירועים

הנושא	הזרם	N	ממוצע	סטיית תקן	מובהקות
שירה	ממלכתי	68	3.31	1.41	0.001
	ממלכתי-דתי	72	2.15	1.34	
ריקוד	ממלכתי	69	3.16	1.43	0.001
	ממלכתי-דתי	72	1.97	1.31	
טקסי החג	ממלכתי	69	3.22	1.34	0.001
	ממלכתי-דתי	71	1.97	1.25	
יצירה	ממלכתי	68	3.41	1.49	0.03
	ממלכתי-דתי	71	2.86	1.42	
הכנות	ממלכתי	69	3.29	1.34	0.001
	ממלכתי-דתי	72	2.32	1.31	

הורים בזרם הממלכתי רוצים להיות מעורבים יותר מאשר הורים בזרם הממלכתי דתי בכל הנושאים שנכללו בשאלון, באופן גורף. ההורים מהזרם הממלכתי דתי הביעו מוטיבציה נמוכה ביותר להיות מעורבים בנושאים הבאים: שירה, ריקוד וטקסי החג. הממוצע בנושאים אלו נמוך משמעותית מיתר התוצאות (ממוצעים 1.9-2.1) אחת האימהות שראיינו, אשר בתה לומדת בגן מהזרם הממלכתי-דתי אמרה:

"אני, מלחיץ אותי קצת שאני צריכה... אפילו מהריקוד הקטן הזה אני קצת נלחצת"

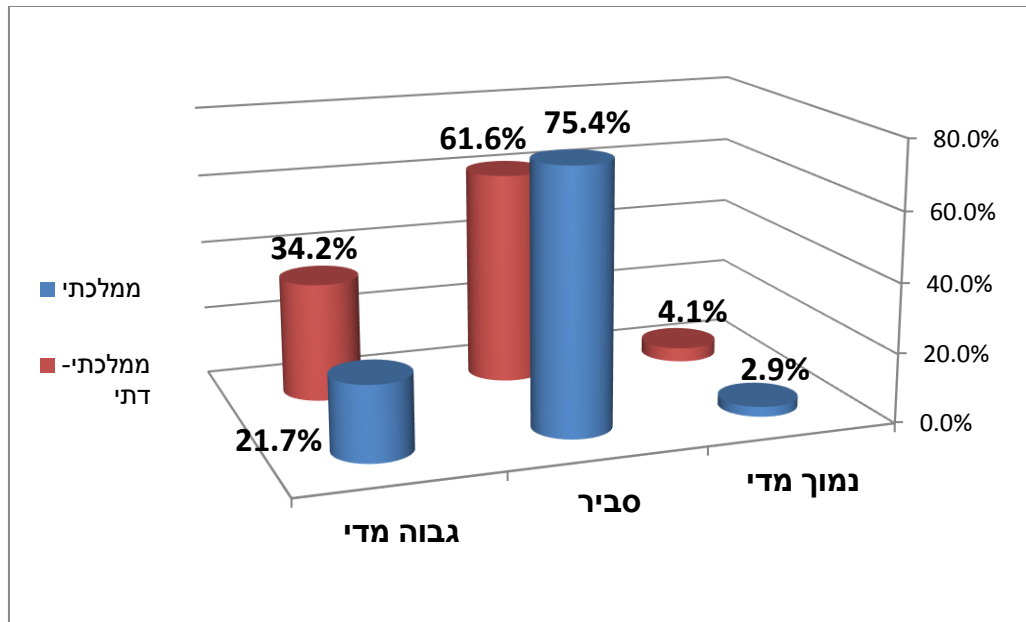
לעומת זאת, בזרם הממלכתי, הממוצע פחות או יותר זהה בכל הנושאים, ומלמד על רצון ההורים להיות מעורבים במידה בינונית ומעלה (ממוצעים 3.1-3.4) בכל הקטגוריות שנבחנו. נערכה השוואה בין הרצוי למצוי בנוגע למעורבות ההורים בקרב כל ההורים שהשתתפו במחקר. נמצאו הבדלים מובהקים בין הרצוי למצוי רק בקטגוריות יצירה והכנות. הפער הגדול ביותר נמצא ביצירה, כאשר ההורים היו רוצים ששימו דגש רב יותר על יצירה (ממוצע מצוי 2.38 מול ממוצע רצוי 3.13). לעומת זאת, בנושא של הכנות, התוצאות היו הפוכות - ההורים מרגישים שיש יותר מדי הכנות בפועל לעומת מה שהם היו מצפים להכין עבור האירוע (ממוצע מצוי 3.31 מול ממוצע רצוי 2.79). לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין הזרם הממלכתי והממלכתי דתי.

היקף ההשתתפות באירועים

כאשר שאלנו את ההורים מה ניתן לשפר באירועים המשותפים, אחת האימהות טענה כי הייתה ממליצה להמעיט בכמות השנתית של האירועים הללו:

”ואז אם יש למשל רק שני אירועים כאלו בשנה, זה מקבל יותר נוכחות ולא הופך למשהו רגיל... מוריד כבר מהחגיגות כשזה יותר מדי”

לנוכח חוסר שביעות הרצון של ההורים ממועדי האירועים היוצרים עליהם עומס, שאלנו אותם בשאלון הכמותי מה דעתם על היקף ההשתתפות השנתי המצופה מהם. ההורים התבקשו להעריך האם היקף ההשתתפות המצופה מהם הוא נמוך מדי, סביר או גבוה מדי. התפלגות התשובות מוצגת בתרשים 1.

תרשים 1. תפיסות הורים לגבי היקף ההשתתפות המצופה מהם בחגיגות ובטקסים

מתרשים 1 נראה כי רוב ההורים (75.4% בזרם הממלכתי ו-61.6% בזרם הממלכתי דתי) חושבים שהיקף ההשתתפות סביר. כשליש מההורים בזרם הממלכתי-דתי (34.2%) חושבים שהיקף ההשתתפות הנדרש מהם גבוה מדי לעומת כחמישית (21.7%) מההורים בזרם הממלכתי. אחוזים בודדים בלבד חשבו שהיקף האירועים המשותפים נמוך מדי.

4. היחס כלפי מורשת החג

תוכן האירוע

שאלנו בראיונות האם צוין ההקשר ההיסטורי-תרבותי-דתי של החג במהלך האירועים המשותפים. כל ההורים ציינו שלא הוזכר באירוע הסיפור ההיסטורי-דתי של החג. הם הסבירו כי הילדים לומדים על החגים במסגרת הגן, אך באירועים המשותפים אין התייחסות לכך. בדרך כלל, הדבר היחיד שקשור לחג זה הטקס הדתי, כמו למשל הדלקת נרות בחנוכה:

”הילדים כאילו עסוקים בשלושה צעדים קדימה... טוב שנשאר הטקס של הדלקת נרות”

"אם היום תשאלי ילד למה מדליקים נרות בחנוכה מאיפה הוא יודע להגיד לך, הם לא יודעים בכלל שום דבר, זה בדיוק מה שאני אומרת שזה לא, זה איבד את העניין של החג. בכלל לא מתעסקים בחג, בודקים בלראות איך הילד רוקד עם כתר של נר על הראש. זהו."

לעומתן, אמא אחרת ציינה כי היא אוהבת את ההווי של החג שבא לידי ביטוי באירוע:
"תראי למשל בחנוכה, הדלקתי נר, כאילו מביאים חנוכייה גדולה בגן ואז יש איזה הורה שמברך, ושרים שירים, את שירי החג, אני נורא אוהבת את ההווי של החג, לשים שירים של חג ומאכלים טעימים של חג... אני מאוד אוהבת ומתחברת"

נראות האירוע

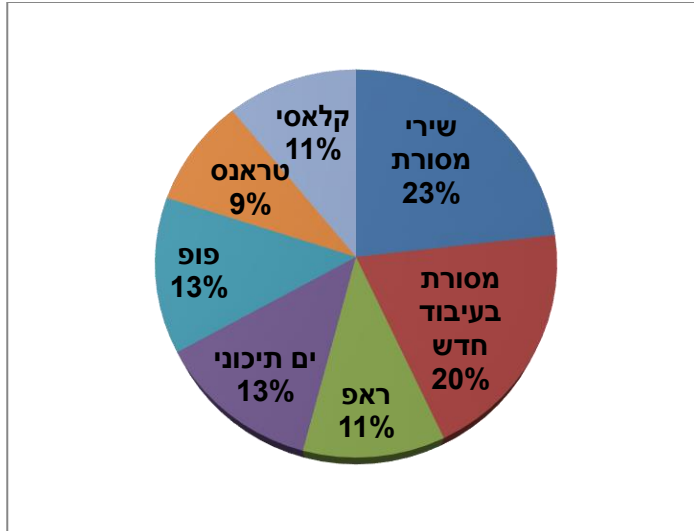
לעומת התוכן של החג, שכמעט לא הוזכר באירוע, ההורים ציינו כי ישנו דגש מאוד חזק על הנראות. הגננות משקיעות הרבה על מנת שהאירוע ייראה מאוד חגיגי ומרשים ואף ראוותני. מתשובות ההורים עולה כי הם היו מעדיפים חגיגות צנועות ופשוטות יותר:

"הבאנו אור אולטרה סגול שהילדים יעשו... ויעמדו על הראש, ושמנו להם תחפושות ועשינו תפאורות ותלינו גונדולות מהתקרה, כאלה דברים, כאילו לא התוכן... כאילו סוג של זה מאוד לצערי ישראלי נהיה שופונה... הכל נהיה הרבה יותר ברמת הפירוטכניקה"

"הכל היה מושקע, ואני חושב שהיה, אה, קצת 'אובר' מדי, זאת אומרת כל הקטע הזה של התאורה המוגזמת הזאת... ואם גננת רוצה למשוך לגן שלה אז היא תעשה מסיבה מאוד אקסטרווגנטית כזו, אז מה המשמעות של החג? מה המשמעות של ליהנות מהדבר הקטן הזה שנקרא חג?"

התמהיל המוזיקלי באירוע

תופעה נוספת שנולדה בשנים האחרונות היא ריבוי סוגי המוזיקה שמושמעים בגנים באירועים המשותפים, שכן בעבר שרו בעיקר את שירי המסורת. ההורים נשאלו "באיזו מידה כל אחד מסוגי המוזיקה הבאים בא לידי ביטוי באירוע?" בתחום זה קיימת התפלגות דומה בשני הזרמים ולכן היא מוצגת לגבי כל ההורים במדגם.

תרשים 2. התפלגות סוגי המוזיקה באירועים

ניתן לראות מהתרשים, כי קיים גיוון גדול בסגנונות המוזיקליים המושרים באירועים המשותפים. עם זאת, גם היום שירי המסורת תופסים מקום נכבד (43% הם שירי מסורת ושירים מסורתיים בעיבודים חדשים), אך כבר לא הרוב המוחלט. בנוסף, בדקנו האם יש קשר בין המקום הגיאוגרפי בארץ בו נמצא גן הילדים (תל אביב והמרכז, צפון הארץ, דרום הארץ, ירושלים וסביבתה) לבין סוגי השירים שהיו באירועים, ונמצא כי אין הבדלים משמעותיים בין האזורים השונים בארץ. הרפרטואר המוזיקלי השתנה במהלך השנים, ומהראיונות עלה כי לצד שירי המסורת המוכרים, נכנסים גם שירים חדשים שהורים לא מכירים:

"יש כמה שירים שאנחנו פחות מכירים שזה שהם שרים איתם בגן הרבה בחגים"

"וגם שירי המסורת זאת אומרת של חנוכה למשל ישמיעו גם אותם"

"האמת שהשירים הישנים גם איכותיים הרבה פעמים יותר, אבל לפעמים השירים החדשים משרתים דווקא, זה אם למשל הפעלה הזאתי, זה תפור על זה וזה דווקא כן נחמד"

"הילדים שרים כל מיני שירים כאלה שזה אומר כאילו, א' אני לא מכיר אותם, וגם מה, מה הקשר שלי אליהם:"

שתי אימהות ציינו שלוקחים את שירי החג המסורתיים ומחדשים אותם באמצעות כך שעושים להם "רמיקס" (REMIX):

"שיר חנוכה חדש, כאילו אנחנו עושים רמיקסים לשירים של פעם, זה המורות לריתמיקה שאנחנו יודעים, הן היו באות עם אקורדיון... אבל היום כאילו, הן באות עם טופ קריוקי"

"והשלב הבא – התקווה בסגנון של סטייק"

לוח 6.

דיווחי הורים לשאלה: האם המשכתם לשיר בבית משירי החגיגה?

סה"כ	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	
68	21	20	27	ממלכתי
100%	31%	29%	40%	
70	17	21	32	ממלכתי-דתי
100%	25%	30%	45%	
138	38	41	59	סה"כ
100%	28%	30%	42%	

בניגוד לתשובות שהתקבלו מהראיונות, מרבית ההורים (72%) דיווחו שהמשיכו לשיר משירי החגיגה גם בבית במידה בינונית או גבוהה. לא נמצא הבדל מובהק בין שני הזרמים. עם זאת, רוב ההורים שרואיינו לא המשיכו לשיר בבית את השירים החדשים כי לא הכירו אותם. לשאלתנו, איזה סוג מוזיקה ההורים שומעים בדרך כלל בבית, ענו 108 הורים, מתוכם כ-38% שומעים מוזיקה ישראלית, 22% שומעים מוזיקה מגוונת מכל הסגנונות, 23% שומעים מוזיקה חסידית ו-6% שומעים מוזיקה ים-תיכונית. צוינו גם סגנונות נוספים כמו: שירי ילדים, מוזיקת פופ-רוק, ראפ, טראנס ומוזיקה קלאסית.

5. תרומת האירועים המשותפים

בחרנו בשש קטגוריות המבטאות את התרומה לאירועים המשותפים: חיזוק הקשר בין ההורים לילדים, חיבור לחגים ולמסורת, הכרת צוות הגן וההורים האחרים, הכרת הנושאים הנלמדים בגן, הכרת השירים המושרים בגן ונושא הצילום והתיעוד של האירוע. ניתן לראות בטבלה את מידת התרומה של כל קטגוריה בסולם של 1-5.

תפיסות הורים את תרומת האירועים להם ולילדים

מובהקות	ס"ת	ממלכתי דתי	ממלכתי	סוג התרומה	
.003	1.3	2.8	1.35	3.5	חיזוק הקשר בין הורים לילדים
.001	1.37	2.5	1.26	3.3	חיבור לחגים ולמסורת
.206	1.33	3.2	1.29	3.5	הכרת הצוות וההורים
.020	1.38	2.9	1.38	3.4	הכרת נושאים בגן
.023	1.36	3.2	1.23	3.7	הכרת שירים בגן
.006	1.40	3	1.30	3.7	צילום

באופן כללי, הורים תופסים את מידת התרומה של האירועים בסוגים השונים, כבינונית – הממוצעים נעים בין 2.5 ל 3.7. בנוסף, מידת התרומה נתפסת בעיני הורים בזרם הממלכתי כבינונית ומעלה (ממוצעים 3.3-3.7), ואילו בזרם הממלכתי-דתי, מידת התרומה נתפסת כבינונית ומטה (ממוצעים 2.5-3.2). נמצא כי בזרם הממלכתי האירועים תורמים להיכרות עם צוות הגן ועם ההורים האחרים. נושא מעניין נוסף הוא הנושא של חיבור לחגים ולמסורת. ישנו פער גדול בין הממוצע בזרם הממלכתי דתי שעומד על 2.5 בלבד לעומת ממוצע של 3.5 בזרם הממלכתי. גם בזרם הממלכתי, החיבור לחגים ולמסורת קיבל את המקום הנמוך ביותר (ממוצע 3.3) על אף היותו מעל המידה הבינונית. האירועים המשותפים מהווים הזדמנות מיוחדת לבילוי משותף עם הילדים במסגרת הגן, ששונה מהמסגרת הביתית הרגילה ומחזק את הקשר בין ההורים לילד:

"זה כיף לבוא ולראות את הילד כאילו איך הוא בקבוצת ילדי הגן, איך הוא באינטראקציה..."

במקרים מסוימים דווחו ההורים על כך שהילד שלהם אינו מרגיש בנוח בזמן האירועים הללו, ואינו משתתף או נצמד להורים:

"ע. שלי היא פחות אוהבת את ההמוניות הזאתי היא ביישנית, היא לא הייתה משתתפת תמיד ואחר כך קצת לאט לאט היא הייתה מתחילה להרגיש יותר בנוח"

ציפיות הילד לאירועים המשותפים

שאלנו את ההורים על רמת הציפייה של הילד לאירועים המשותפים, באמצעות השאלה "באופן כללי, עד כמה הילד מצפה לאירועים אלו והולך אליהם בשמחה?". התוצאות מוצגות בלוח 8.

התפלגות רמת ציפיות של הילדים לאירועים, על פי ההורים

סה"כ	גבוה	בינוני	נמוך	
68	62	5	1	ממלכתי
100%	91.1%	7.4%	1.5%	
73	64	8	1	ממלכתי-דתי
100%	87.7%	10.9%	1.4%	
141	126	13	2	סה"כ
100%	89.4%	9.2%	1.4%	

מלוח 8 ניתן לראות שכ-90% מההורים סבורים שהילד מצפה לאירועים אלו והולך אליהם בשמחה. זהו אחוז מאוד גבוה ומראה על ציפיות גבוהות של הילדים. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין הזרמים השונים.

6. המלצות לשיפור ולשימור

בראיונות נמצא כי ישנה מגמה ברורה של ההורים הרוצים לחזור לפשטות של פעם, להתעסק בעיקר ולהחזיר את הילד למרכז:

"בפשטות תחזרו לבסיס ותנו להם ליהנות"

"הולכת על העיקר ולא על הטפל, מתעסקת באמת במשמעות של הטקס וכמובן מקצרת את זה"

"רק הנקודה החשובה הזאת שהילד במרכז ובלי לחץ, ובאמת העניין של המינען. מינען נכון ולא יותר מדי"

בשאלון הכמותי, נכללה שאלה פתוחה להורים, הקוראת להם להביא הצעות לשיפור באירועים המשותפים. נערך ניתוח תוכן על התשובות שהתקבלו. לוח 9 מציג את הנושאים שעלו בניתוח ואת שכיחות ההורים שבחרו בכל נושא.

הצעות הורים לשיפור באירועים המשותפים

אחוזי המציעים	N	דברים לשיפור
27.4%	26	מועדים לא נוחים/משך ארוך מדי
17.9%	17	צפיפות ותנאים פיזיים לא נוחים
11.6%	11	השירים והמוזיקה באירוע
9.5%	9	חיבור בין הורה לילד באופן שונה מאשר הופעה להורים
8.4%	8	פחות חזרות ולחץ על הילדים
7.4%	7	צילום
7.4%	7	אחר
6.3%	6	כיבוד
4.2%	4	אין מה לשפר
100%	95	סה"כ

רוב ההורים מעוניינים בקביעת מועדים נוחים יותר לאירועים וכן שמשך האירוע יתקצר. הדבר השני שציינו ההורים הוא נושא התנאים הפיזיים – הם התלוננו על צפיפות, רעש, ובעיקר על ישיבה בכיסאות ילדים קטנים ולא נוחים. בנושא הרפרטואר המוזיקלי, 9 מתוך 10 ההורים שהגיבו רצו לחזור לשירי המסורת הקלאסיים, והורה אחד דווקא רצה שירים חדשים יותר. שאלה פתוחה נוספת, הייתה מה הייתם משמרים באירועים המשותפים בגן?

שאלה פתוחה נוספת בשאלון הכמותי קראה להורים להביא הצעות לשימור באירועים המשותפים. נערך ניתוח תוכן על התשובות שהתקבלו והממצאים מוצגים בלוח 10.

הצעות הורים לשימור נושאים באירועים המשותפים

דברים לשימור	N	באחוזים
הילד נהנה ומתרגש מהאירוע	29	28.2%
חיזוק הקשר בין ההורים לילדים	28	27.2%
צפייה בילד משתתף	20	19.4%
אחר	10	9.7%
השירים והמוזיקה באירוע	9	8.7%
צילום ותיעוד האירוע	3	7.4%
כיבוד	2	2.9%
אין דברים שאהבנו	2	1.9%
סה"כ	103	100%

ניתן לראות כי שלושת התוצאות הראשונות שמות את הדגש על הילד – ההנאה שלו, חיזוק הקשר שלו עם ההורה וההשתתפות שלו. כלומר: ההורה מרוצה כאשר הילד מרוצה (עמית, 2012). הדבר שההורים רוצים לשמר במידה הרבה ביותר היא ההנאה וההתרגשות מהאירוע של הילד:

"התרגשות והשתתפות הילד, ביצועים, השירים ובכלל האווירה הנעימה. כל עוד הילד שלי נהנה אז גם אני נהנית"

המקום השני שחשוב להורים הוא לחזק את הקשר בינם לבין הילדים, ולאחר מכן, חשוב להורים לצפות בילד משתתף באירוע וכן באינטראקציה שהוא יוצר עם ילדים אחרים.

דיון

מחקר זה בא לבחון את תפיסות ההורים כלפי אירועים הנערכים בגני הילדים בשיתוף עם ההורים. בפרק הקודם, הוצגו הממצאים של שבעה הורים שרואיינו בראיונות חצי מובנים ו-160 הורים שענו על שאלון מחקר כמותי. הפרק הנוכחי בוחן את הממצאים הללו בהתאם לשאלות המחקר ובהלימה לסקירת הספרות ולמקורות ספרותיים נוספים שעלו בעקבות הדיון.

הממצאים מציגים את עמדות ההורים בהקשר לשיתוף שלהם באירועים, ובהקשר לתוכן האירועים. בנוסף, ראינו את ד"ר מיכל שרייבר, ראש החוג לגיל הרך במכללה הדתית "תלפיות" בחולון, על מנת שתיתן לנו חוות דעת מקצועית על השינויים שנמצאו בין הזרמים בממצאים. הדיון יפתח בשאלת המחקר הראשונה:

1. עמדות ההורים כלפי השיתוף שלהם בחגיגות ובטקסים

1.1 חשיבות האירועים המשותפים

החגיגות המסורתיות בגן הילדים חוזרות על עצמן עשור אחר עשור, והפכו להיות חלק מהתרבות של גן הילדים (Saskatchewan, 2012). השותפות עם ההורים והמשפחה, מציבה במרכזה את טובת הילד והתפתחותו (שופר אנגלהרד, תשע"ג). מהממצאים עלה כי הרוב המכריע של ההורים (90%) סבורים שהילד מצפה לאירועים המשותפים הללו והולך אליהם בשמחה. הדבר מראה על פוטנציאל גבוה לרתום את הילד וכל המשפחה להצלחת האירועים הללו, אך כשבדקנו את שביעות הרצון של ההורים, גילינו כי רק כמחצית מההורים (51%) מדווחים כי הם נהנים במידה גבוהה, ו-49% של הורים נהנו במידה בינונית ומטה. זהו אחוז לא מבוטל, המצביע על בעייתיות שכדאי לתת עליה את הדעת. נשאלת השאלה עד כמה ההורים צריכים ליהנות מהאירוע? האם האירוע לא מיועד בראש ובראשונה עבור הילד?

אמנם משימתה הראשונה של ההורות היא לתת לאחרים ולטפח את צרכי הילד. עם זאת, יש חשיבות גם להיות הורים שטוב להם, שנהנים. זו לא רק חוויה נפלאה, אלא גם חוויה חשובה. ככל שהורה נינוח יותר בהורותו, בטוח יותר בעצמו, מרגיש מסופק ורגוע – ניתן לשער, שיקל עליו להיות הורה טוב יותר לילדו. אם טוב להורה, טוב גם לילד (עמית, 2012).

ההורים מכירים בחשיבות האירועים המשותפים ורוצים שהילד, המצפה מאד לאירוע ישתתף בו וייהנה. עם זאת, הם נדרשים להשקיע זמן והכנות עבור האירועים הללו. ההורים, אבות ואמהות כאחד, הם כיום קרייריסטים יותר מאשר בעבר, עובדים שעות רבות, מגיעים מותשים לחגיגה המתקיימת בשעות אחר-הצהריים או מוותרים על הזמן הפנוי היחיד שלהם בימי שישי בבוקר. עם זאת, מהממצאים עולה כי רוב ההורים (75.4% בזרם הממלכתי ו-61.6% בזרם הממלכתי דתי) חושבים שהיקף ההשתתפות סביר, למרות הדרישה להקריב מזמנם הפנוי. בחינוך הממלכתי דתי פחות מרוצים מהיקף ההשתתפות, אנו משערות שהבדל זה יכול לנבוע מכך שיש להורים מהזרם הממלכתי דתי מספר גבוה יותר של ילדים בממוצע. מכיוון שלמשפחה ממוצעת מהזרם הממלכתי דתי יש בדרך כלל כמה ילדים בגילאי הגן, הם נדרשים להשתתף באירועים רבים ומספר האירועים המצטבר בהיקף משפחתי הוא גדול יותר מההיקף בזרם הממלכתי. שרייבר מאשרת השערה זו ומפרטת:

"דבר ראשון יש להם לא מעט ילדים, זה כל פעם להפסיד עוד יום עבודה. לרוב בגנים, פעמים רבות, אתה גם צריך לקחת יום חופש, גם המסיבה מסתיימת ב-11 ואתה לוקח את הילד חזרה איתך הביתה. זאת אומרת, לא רק שאתה מפסיד יום עבודה, גם אין לך סידור לאותו יום לילד, וברגע שיש מספר ילדים, זה בדרך כלל בממלכתי דתי, יש גם יותר ילדים וגם ברצף, כלומר: יכולים להיוולד שנה אחר שנה אחר שנה, ואז בבת אחת יש לך 3-4 ילדים בגיל הרך ואתה נאלץ להחסיר הרבה"

1.2 תמורות ושינויים בנושאי משפחה וקריירה

כאשר נכנסו לפרומים של הורים ברשת האינטרנט, על מנת לפרסם את השאלון עבור מחקר זה, גילינו כי ישנם הורים המרבים להתלונן על האירועים המשותפים ועל המאמצים הכרוכים בהם, אך מצאנו גם תגובה אחרת, המדגישה את חשיבות ההשקעה בילד, גם אם זה דורש מאמץ מההורה:

"עצוב מה שנהיה מההורים של היום. במקום לשמוח על ההזדמנות לחגוג עם הקטנטנים שבקושי רואים אותם ממילא, לראות אותם מציגים אחרי כל כך הרבה חזרות, להתרגש ביחד איתם, כל מה שמעניין את ההורים זה אם יפסידו או לא יפסידו יום עבודה. מי ישמור להם על הילדים בזמן שהגננות יכינו את הגן ויקשטו אותו כדי שתהיה מסיבה מושלמת ומרגשת?

מה נהיה ממכם???. הבאתם ילדים לעולם ובמקום לגדל אותם אתם מקריבים את חייכם לעבודה עבודה ועוד עבודה ועל הדרך שכחתם שיש יצורים קטנים שהבאתם אותם לעולם ובאחריותם להיות שם עבורם" (ולמר, 2011)

אחת מהאימהות שראיינו ציינה:

"כהורה שעובד... אז היום שישי שאתה כל כך מחכה לו, שעתיים שלוש יש לך, אז לקחו לך את הזה, אבל אפשר לחשוב, זה, כמה מסיבות, איזה שלוש ארבע בשנה אז אני לא חושבת שזה נורא"

בסקר שנערך עבור תנועת ויצ"ו (2014), עולה כי למעלה מ-60% מההורים שנחקרו טוענים כי השילוב בין הורות לקריירה פוגעת בתא המשפחתי. ההורים עובדים בדרך כלל עד השעה 16:00 ויותר. לעומת זאת, לגננות, כעובדות חינוך, שעות עבודה אחרות מאשר להורים, עד השעה 14:00 בלבד, כך שהשעות לא חופפות, והגננות לא תמיד מספיק רגישות ומודעות לכך שיש להתחשב בשעות העבודה העמוסות של ההורים. חוזר מנכ"ל (משרד החינוך, תשע"ד) קובע כי עריכת חגיגות בשיתוף ההורים תהיה על דעתם, ויש לתאם את מועדם בין הגננת להורים באספת הורים על-פי דעת רוב המשתתפים או ועד ההורים. בחוזר מצוין בפירוט כי:

"בערבי חגיגות עם הורים בגן הילדים יסתיימו הלימודים בגן בשעה הרגילה, גם בגן שמתקיים בו יום לימודים ארוך (יוח"א). הלימודים יסתיימו בשעה הרגילה גם בגן שתתקיים בו חגיגה בשעות אחר הצהריים"

למרות זאת, התקנות לא מיושמות בשטח וביום האירוע, הגננת יכולה להחליט לשחרר את הילדים שעה או שעה וחצי לפני שעת הסיום הרגילה, ולפעמים נשאר ילד אחד שאותו לא אספו, מצב שיוצר אי נעימות רבה. אחת האימהות שראיינו ציינה:

"באמת הגננת הייתה אומרת: טוב תם הטקס, תם הזה, אתם יכולים להישאר, אתם יכולים ללכת... אם ר' (הבת שלה) הייתה מבקשת להישאר, הייתי בודקת שיש עוד כמה ילדים שנשארים... הייתי הולכת לאסוף את ר' הייתי רואה אותה בדרך"

כלל עם עוד איזה אחד או שניים, כאילו כבר רוב ההורים לקחו, ולמה הגננת לא אומרת שאוקיי עכשיו הורים הולכים ילדים נשארים עד רבע לאחת... ואמא אחרת אומרת לא, ואם כבר הייתי פה אז מה אני לא אחזור לפה, על זה שמעתי הרבה התמרמרות"

נושא נוסף, העלול להעכיר את האווירה בפעילות המשותפת עם ההורים הוא גירושים או פרידה של בני הזוג, הורי הילד:

"במיוחד במשפחות שההורים גרושים. האם בכלל לא טורחת להזמין את האב למסיבת חנוכה, כי היא לא רוצה לראות את הפרצוף שלו, ובטח לא לרקוד איתו ועם הילד נר לי דקיק" (קדוש, 2011).

בעקבות שינויים במבנה המשפחה הפורמלית, הוספו בשנת 1985 לחוזרי המנכ"ל הנחיות לשילוב הורים פרודים או גרושים בתוך המסיבות המשותפות בגן (טל, בר, 2010).

1.3 תרומת האירועים

בחרנו בשש קטגוריות שעלו במהלך הראיונות: חיזוק הקשר בין ההורים לילדים, חיבור לחגים ולמסורת, הכרת צוות הגן וההורים האחרים, הכרת הנושאים הנלמדים בגן, הכרת השירים בגן וצילום האירוע. מידת התרומה נתפסת בעיני הורים בזרם הממלכתי כבינונית ומעלה (ממוצעים 3.3-3.7), ואילו בזרם הממלכתי-דתי, מידת התרומה נתפסת כבינונית ומטה (ממוצעים 2.5-3.2). כאשר ביקשנו מההורים לציין מה היו משמרים באירוע, ענו 27% מהם שהיו משמרים את חיזוק הקשר בין ההורים לילדים, ובהצעות לשיפור, ענו כ-10% שהיו משקיעים בפעילויות שיחזקו את הקשר הורה-ילד, במקום ההופעה בפני ההורים. כדאי לבדוק במחקר עתידי את האופן בו מתבצע האירוע, המודל הנפוץ כיום הנו מופע של הילדים מול ההורים כקהל, דבר הגורם לריבוי חזרות, להתרגשות יתר של הילדים, ביישנות, ועוד, ולכן כדאי לחשוב האם ניתן לבצע אירועים מעין אלו באופנים נוספים? בזרם הממלכתי דתי, הנושא של תרומת האירועים לחיבור לחגים ולמסורת קיבל ממוצע נמוך מאוד (2.5 לעומת 3.5 בזרם הממלכתי), הדבר יכול לנבוע מכך שהילד מכיר זאת מהבית ופחות צריך את זה במסגרת הגן:

"זה הגיוני, כי המשפחות הדתיות לא רואות את זה כבהכרח מנדט של הגן, כי זה ממילא, החיבור לחגים ולמסורת, ממילא מתבצע בבית. כל שבת מקבלים שבת, מדליקים נרות, זה כמו שתשאלו הורה דתי האם בזכות הגן הבן שלו יודע מה זה שבת? הוא יגיד לך חד משמעית לא" (שרייבר)

גם בזרם הממלכתי, החיבור לחגים ולמסורת קיבל את המקום הנמוך ביותר (ממוצע 3.3), על אף היותו מעל המידה הבינונית. נמצא כי בזרם הממלכתי יש רצון רב יותר לפגוש ולהכיר את צוות הגן וההורים האחרים מאשר בזרם הממלכתי דתי. הדבר יכול לנבוע מכך שבזרם הממלכתי דתי, יש לילד קהילה ומשפחה גדולה יותר, ופחות נחוץ לו לציין זאת במסגרת הגן. בראיון שערכנו עם שרייבר היא ציינה:

"פשוט נראה לי שההורים הדתיים פחות תופסים את זה כשעת איכות עם הילד, זה מתחבר לזה שזה מעמסה בשבילם. זה מתחבר לזה שבשבתות יש את זמן האיכות, לא מדליקים מחשב, לא מדברים בפלאפון, אי אפשר לנסוע, ממילא, כל שבע יושבים בשולחן שבת בערב ובבוקר וזה זמן איכות ביחד, משחקים אחרי הסעודה כולם ביחד...חיזוק הקשר נעשה בתוך המשפחה"

ההורים בזרם הממלכתי מעוניינים לדעת מה הנושאים הנלמדים בגן במידה בינונית (ממוצע 3.4), והזרם הממלכתי דתי במידה בינונית-נמוכה (ממוצע 2.9). הנושא של הכרת השירים בגן נתפס כתורם במידה בינונית ומעלה (ממוצע 3.7 בזרם הממלכתי 3.21 בזרם הממלכתי דתי). 11 מתוך 95 הורים שענו על שאלה פתוחה ונתנו הצעות לשיפור, ציינו את המוזיקה באירוע – עשרה מהם ציינו כי כדאי לחזור לשירי המסורת המוכרים, והורה אחד רצה שירים חדשים ועדכניים יותר. הטכנולוגיה המודרנית, והקלות של הבאת מצלמה או טלפון נייד מאפשר צילום של האירוע ופרסום התמונות והסרטונים באתרי אינטרנט כמו רשת ה-youtube (גלושנקוף, 2012) וגם ברשתות החברתיות. הצילום הפך להיות קל ונגיש לכל הורה, אולם לעתים התיעוד הופך להיות מוגזם, כפי שתיארה אחת האימהות שראיינו:

"זה נראה כמו מסיבת עיתונאים... רוב ההורים הם לא חווים, הם מצלמים, זה מה שההורים עושים... אני הייתי ביותר ממסיבה אחת שההורים הלכו גם כמעט מכות על אתה מסתיר לי תזוז"

במודל שמציעה פינקיאל (האגף לחינוך קדם יסודי, 2013) לעריכות החגיגות בגן, היא מציינת כי אמנם נעים שנשאר מוזכרת מן החגיגה, אך הורים רבים שעסוקים בצילום עלולים לראות את ילדם רק מבעד לעינית המצלמה במקום לחגוג איתם. ההתעסקות הבלתי פוסקת בתיעוד ומציאת זווית הצילום המושלמת לצרכי צילום הילד, גורעת משמעותית מהחוויה של 'כאן ועכשיו'. יכול להיות שעניין זה משפיע על ההנאה הכללית של ההורים מהאירועים, שכן הם עסוקים בצילום האירוע במקום ליהנות מהרגע עצמו.

שאלנו את ההורים בשאלון מה הם היו משפרים באירוע. 7 מתוך 95 הורים שענו על שאלה זו, התייחסו לנושא הצילום והציעו הצעות לשיפור כמו: להזמין צלם בתשלום על מנת שההורים יוכלו להיות נטו עם הילד בזמן האירוע, או להחליט על אירוע אחד או שניים בשנה ללא המכשירים הסלולריים. נמצא כי הורים בזרם הממלכתי רוצים להיות מעורבים יותר מאשר הורים בממלכתי דתי בכל הנושאים שנכללו בשאלון (שירה, ריקוד, טקסי החג, יצירה והכנות). ההורים מהזרם הממלכתי דתי, הכי פחות רצו להיות מעורבים בשירה, ריקוד וטקסי החג. אנו משערות שההסבר נעוץ בכך ששירה וריקוד לנשים מהמגזר הממלכתי דתי פחות מקובלת ולכן האימהות לא מרגישות בנוח להיות מעורבות בהם. כאשר בדקנו עד כמה שיתפו את ההורים, הם דיווחו שמידת השיתוף שלהם הייתה בינונית-נמוכה. כאשר בדקנו את הפער בין השיתוף הרצוי למצוי, היו הבדלים מובהקים רק בקטגוריות יצירה והכנות. הפער הגדול ביותר נמצא בנושא יצירה – כאשר ההורים היו רוצים שישומו דגש רב יותר על יצירה

(ממוצע מצוי 2.38 לעומת ממוצע רצוי 3.13). הדבר יכול להעמיד את נושא היצירה כאלטרנטיבה להופעות שהילדים מציגים בפני ההורים באירוע. לעומת זאת, בנושא של הכנות, התוצאות היו הפוכות - ההורים מרגישים שיש יותר מדי הכנות בפועל (ממוצע מצוי 3.31 מול ממוצע רצוי 2.79). הדבר עלה גם בראיונות, כאשר הורים שהתבקשו להכין כיבוד ולהביא הפתעות הביעו מכך חוסר שביעות רצון.

2. עמדות ההורים כלפי התוכן באירועים המתקיימים בגן

2.1 ראוותנות האירועים

שאלת המחקר השנייה בחנה את עמדות ההורים כלפי התוכן באירועים הללו, ובפרט ההתייחסות לחג ולמועד. אם בשנים הראשונות של קום המדינה התוכן הלאומי-ציוני היה מאוד נוכח ודומיננטי (סיטון, 1998) והאירועים והטקסים היו "מגויסים" עבור נושאים אלו, הרי שבשנים האחרונות אנו רואים שלעיתים הצורה תופסת את המקום של התוכן. כלומר: אירוע מושקע ונוצץ מבחינת הצורה, עלול להתגלות כדל וחסר מבחינת התוכן. בראיונות נמצא כי באף אירוע לא הוזכר ההקשר הדתי וההיסטורי של החג. כמובן שהילדים לומדים נושאים אלו בגן, וגם בחיק המשפחה, אך האם אין ראוי לציין באירוע עצמו לשם מה התכנסנו ומה אנו בעצם חוגגים?

מהראיונות עלה כי ההורים חשים שהאירועים המשותפים מוגזמים וראוותניים על חשבון התוכן. עוד נמצא כי קיים געגוע לתקופה של "פעם", כשהילד עמד במרכז, והחגיגה נועדה בראש ובראשונה עבורו:

"פעם חגיגות היו חגיגות יותר נורמליות, יותר יפות וזה לא היה בקטע של לבוא

להרשים את ההורים אלא באמת בשביל הילדים"

בראיונות שערכנו הוזכרו גם תופעות של ימי הולדת ראוותנים ויקרים שעושים לילדים בגן, וקבוצה בפייסבוק שנקראת "אימהות משקיעניות", כדוגמה לשינויים התרבותיים שחלו בשנים האחרונות והשפיעו, כמובן, גם על גני הילדים. אחת האימהות שמתנגדת לתופעה זו כתבה:

"אימהות שמשקיעות שעות בעיצוב ואפיה ובהפקות גרנדיוזיות, לא עושות שום

דבר שקשור לאימהות. ההשקעה היא מסווה לציפייה שלהן לקריאות ההתפעלות

וה-יוואו'. על הדרך גם הילד נכנס לתמונה אבל לא מהסיבה הנכונה. אילו הן היו

מבלות עם הילד, משחקות איתו ומעשירות את עולמו במקום הפקות העל, הילד

היה יוצא נשכר הרבה יותר" (קדוש, 2016)

לעומת זאת, בשאלון הכמותי, כששאלנו את ההורים האם הם מרגישים שינוי בין הדרך בה נחגגו האירועים בילדותם לבין האירועים של היום, העמדות היו מאוזנות: 49% ענו שהם מרגישים שינוי, ו-51% ענו שהם לא מרגישים שינוי. לא נמצא בנושא זה הבדל מובהק בין הזרם הממלכתי לזרם הממלכתי דתי. התוצאה הפתיעה אותנו, מכיוון שחשבנו שההורים יותר יתרפקו על העבר, ויזכרו בנוסטלגיה באירועים של פעם, אבל כמחצית מההורים לא מרגישים שינוי למרות התמורות הרבות שחלו באופן החגיגות בגן בשנים האחרונות.

2.2. ריבוי השירים באירועים בגן

אירועי חג החנוכה ומסיבת סוף השנה, הם הפופולריים ביותר בגן הילדים בשני הזרמים. סיבה אפשרית לפופולריות של חג החנוכה הוא ריבוי בשירים שחוברו לכבודו מבין כל חגי ישראל (פינקאל, 2013). שירי החג מעשירים את החוויה התרבותית המעמיקה ואת הזיקה למסורת, ומצד שני, מעודד את שיתוף ההורים בחגיגות בגני הילדים תוך מתן תחושת שותפות וחמימות (מה-יפית, 2012). ריבוי השירים וסוגי המוזיקה נותן הזדמנות לצוות ההוראה לבנות אירוע עשיר ומגוון, שהוביל לריבוי סגנוני במיוחד. מהממצאים עולה כי אם בעבר שרו בעיקר את שירי המסורת, בשנים האחרונות סוגי המוזיקה שונים ומגוונים. עם זאת, גם היום שירי המסורת תופסים את המקום הגדול ביותר (43% הם שירי מסורת ושירים מסורתיים בעיבודים חדשים). בכל זאת, יש אחוז לא מבוטל של שירים חדשים באירוע. כהנוביץ' (2008) מכנה את התופעה "תעשיית זמר חנוכה" – בכל שנה יש שירים חדשים, וכל גנת מציאה עוד ועוד שירים. מהממצאים עולה כי ההורים, שלא מכירים את השירים החדשים, מתקשים להמשיך בבית משירי האירוע:

"אם הייתי מכיר אותם, אולי הייתי שר אבל אם אני שר זה, זה השירים המשמעותיים שאנחנו גדלנו עליהם"

בשאלון ביקשנו מההורים להציע הצעות לשיפור, ואחת ההצעות הייתה לחלק דיסק שירים בסיום האירוע, כך ניתן יהיה להמשיך גם בבית את השירה המשותפת.

גיגור (Geiger, 2016) מצאה הבדלים בסוג השירים המושרים בין הגנים בצפון הארץ מול מרכז הארץ. באזור הצפון שרים שירים ותיקים יותר, ובאזור המרכז שירים חדשים מהעשור האחרון, עם זאת בממצאים של מחקר זה לא נתגלו הבדלים משמעותיים בסגנונות המוזיקליים באזורים שונים בארץ. במכתב משותף, שנשלח למפקחות על גני הילדים מהאגף לחינוך קדם יסודי והפיקוח על החינוך המוזיקלי (זיילר, שי, 2008) נכתב:

"קולו של זמר עברי – כחולייה בשלשלת הדורות נעדר בעיקר בימים שלפני החגים (חנוכה, פורים, פסח) ובכך נמנעת מילדים ומהוריהם חוויה משותפת של קירוב לבבות, של נוסטלגיה, של התרפקות על העבר של מורשת ושל משלב לשוני גבוה"

מהממצאים עולה כי 20% מהשירים באירועים המשותפים הם שירים מסורתיים בעיבודים חדשים. עיבוד שבלוני וחוזר על עצמו, עלול לפגוע בהתפתחות טעמים של הילדים, רגישותם לדקויות ויכולתם היצירתית (גלושנקוף, וגל, תש"ס). מכך יוצא, שגם שירים טובים ואיכותיים, כשהם בעיבוד טראנס ובעוצמה גבוהה ומחרישת אוזניים, עלולים לגרום לאירוע לפספס את מטרתו. ממחקרה של אמיר (2011) עולה כי הרצון של גננות לעצב מסיבה "ברוח הזמן" (קצב, רעש) עולה בקנה אחד עם שאיפות "תעשיית שירי החג" להפיק רווחים על-ידי הנפקת שירים חדשים. בשונה מאירועי חנוכה וסוף השנה, שמציינים כמעט כל הגנים, נמצאו פערים גדולים בין הזרמים לגבי אירוע יום המשפחה (55% מגני הילדים הממלכתיים מציינים אותו במשותף עם ההורים לעומת 19%

בלבד מהגנים בזרם הממלכתי דתי) ואירוע ל"ג בעומר (38% בגני הילדים הממלכתיים לעומת 7% בגני הילדים הממלכתיים דתיים). מדוע נוצר פער זה? בראיון עם שרייבר היא נתנה לכך הסבר:

"לגבי יום המשפחה, פחות יש לי הסבר ספציפי, הוא כמו כל שאר החגים שמהווה בעיה לאימהות עובדות כל פעם לקחת חופש מהעבודה. אני חושבת שלגבי חלק מהאירועים, כמו למשל לג בעמר, לפחות בממלכתי דתי מאוד מקובל לחגוג גם ככה. זאת אומרת גם אם הגן לא יעשה, ממילא משפחה דתית, יוצאים עם כל המשפחה ומדליקים מדורות ועושים את מצוות היום, כך שהעובדה אם זה נחגג בגן או לא נחגג בגן זה לא משנה מבחינת זה שהמשפחה חוגגת. אצל הרבה משפחות ממלכתיות, יכול להיות שאם אין את המסיבה בגן לא יהיה מעבר לזה ציון של לג בעמר במשפחה... אין צורך להטריח את ההורה ואפשר לעשות את זה בלי ההורים בגן"

מחקר זה בדק לראשונה את תפיסות ההורים כלפי האירועים המשותפים בגני הילדים, בשונה ממחקרים קודמים בהם בדקו את תפיסות הגננות או המורים למוזיקה (כהנוביץ, 2010, גלוקנשוף, 2011, אמיר, 2011). האירועים המשותפים בגן הם חלק בלתי נפרד ממהלך השנה ומטרתם לתרום להורים וילדים כאחד.

1. על סמך המחקר הנוכחי ניתן להסיק כי בסך הכול ההורים מרוצים: רובם סבורים שהיקף ההשתתפות סביר (75.4% בזרם הממלכתי ו-61.6% בזרם הממלכתי דתי) ורובם תופסים את האווירה באירועים כנעימה לילדים ושבעי רצון מניהול האירוע במידה בינונית ומעלה. אולם, נמצא כי באופן גורף ההורים מהזרם הממלכתי דתי היו פחות מרוצים בכל הקטגוריות שנבדקו. בראיון עם שרייבר עלה כי עקב מספר גבוה יותר של ילדים בגילאי הגן במשפחה, ההשתתפות באירוע הופכת לנטל לא מבוטל עבור אימהות עובדות מהזרם הממלכתי דתי.
2. בעוד הגננות משקיעות המון כדי ליצור אירוע שירשים את ההורים, ההורים מעוניינים דווקא לחזור לפשטות. כדאי לחשוב על הנושא בראי הכשרת הגננות - אם הגננת תהיה מודעת לנושא היא תוכל להתחשב במועדים הנוחים להורים (אולי בשיתוף עם ועד ההורים), לקצר את האירוע, לארגן חגיגה פשוטה אבל חווייתית שתשים דגש רב יותר על החיבור לחג.
3. מהראיונות שערכנו עלה כי באירועים המשותפים כלל לא מוזכר ההקשר הדתי-היסטורי והדגש הוא על הצורה וה'שואו' במקום על התוכן. האם אין אור ה-"אולטרא סגול" הבוהק מסנוור את עינינו מלראות שהתוכן של החג נעלם באורח פלא מהחגיגה? חשוב לציין את החג, לספר מה אנו חוגגים, לבחור שירי מסורתיים שאליהם יוכלו להצטרף גם ההורים ולדעת שבסופו של דבר, מכל האירוע, הילד זוכר דווקא את הדבר שהוא חינם אין כסף – עצם זה שהוריו באו לשמוח אתו ולהקדיש לו זמן ותשומת לב.

מגבלות המחקר

המחקר אינו כולל הורים לילדים בחינוך המיוחד זאת בגלל האופי השונה של אוכלוסייה זו, שכן תחום זה מצריך מחקר בפני עצמו. כמו כן, במחקר לא נכללו הורים מהמגזר הערבי. מכיוון שהחגיגות מבוססות על חגים שונים מהמגזר היהודי, החלטנו בשלב זה להתמקד באוכלוסייה היהודית בלבד.

המלצות למחקרים עתידיים

מהמחקר הנוכחי עלו נושאים רבים ומגוונים. עקב קוצר היריעה לא יכולנו להתמקד בהם, אך אנו ממליצות על הנושאים הבאים כאפשרויות למחקרי המשך עתידיים:

1. הבדלים בין תפיסת הגננות לתפיסת ההורים - מחקר המשך יוכלו לעסוק בקשר שבין התפיסות של הגננות כלפי החגיגות לבין תפיסות ההורים, והאם הן תואמות או מנוגדות, דבר שיכול להתבטא גם בנושא של הכשרת הגננות והמורים.
2. הבדלים בין גברים לנשים - באחד הראיונות שערכנו, התווכחה אחת המרואיינות עם בעלה. היא טענה כי היא שמחה ללכת לאירועים המשותפים ואילו הבעל טען שהוא "עובד" אצל הגן וההשתתפות הנדרשת ממנו היא מוגזמת. במחקר זה לא נערכו השוואות בין גברים לנשים בגלל מספר מצומצם של גברים שענו לשאלון (9 גברים בלבד שמהווים 6% מהמשתתפים במחקר).
3. האם קיימת אלטרנטיבה לביצוע המסיבה מלבד המופע בו הילדים המציגים מול ההורים? נמצא כי 9 מתוך 95 הורים שהציעו הצעות לשיפור, כתבו כי היו רוצים בחיבור מסוג שונה בין הורה לילד במקום הופעה בפני ההורים, 8 הורים נוספים ציינו שהיו רוצים פחות חזרות ולחץ על הילדים. דוגמא לפעילות כזו שההורים ציינו כחלופה הוא יצירה, אותה ציינו ההורים כפעילות שהיו רוצים שישומו עליו דגש רב יותר (ממוצע מצוי 2.38 מול ממוצע רצוי 3.13).
4. הבדלים גיאוגרפיים לגבי המוזיקה המושמעת באירועים – נמצאו הבדלים בין המחקר הנוכחי, בו לא נתגלו הבדלי סגנונות מוזיקליים במקומות גאוגרפיים שונים בארץ, לבין מחקרה של גייגר (2016) בו נמצאו הבדלים בין הצפון למרכז הארץ. ניתן לערוך מחקר המשך הבודק האם אכן ישנם הבדלים סגנוניים על פי אזורים גיאוגרפיים.
5. שינויים תרבותיים במהלך השנים – ניתן לראות כי בשנים האחרונות מושם דגש רב על ההשקעה והנראות של האירועים השונים. ההשקעה ניכרת באירועים המשותפים אך גם מחוץ לכותלי הגן: ימי הולדת, קבוצות פייסבוק כגון "אימהות משקיעניות" ועוד. מחקר המשך יבדוק את התופעה הרוחבית תרבותית זו, ועד כמה היא משפיעה על חיינו.

המלצות יישומיות לאנשי חינוך

1. הכשרת מורים – כדאי להציג בפני הגננות ובפני הפיקוח על הגיל הרך את המסקנות שעלו ממחקר זה ולבחון האם יש מקום לשיפור במסגרות שלהן בתחום זה כגון: מועדים ושעות נוחים יותר, משך אירוע קצר יותר, שימת לב על הצפיפות והתנאים הפיזיים, שימוש בשירים מוכרים המחברים בין ההורה לילד, הזמנת צלם במקום התעסקות בצילום במהלך האירוע, ופחות חזרות ולחץ על הילדים.

2. שינויים בתכנית הלימודים – יש לרענן את התכנית בליווי השתלמויות מתאימות לגננות בהתאם לצרכים העולים מהשטח. אנו ממליצות על תכנית לימודים חדשה בשם "אמא שלי תמיד רצתה שהבן שלה יהיה בטלוויזיה" (אפרתי-חקוק, 2011), אשר נותנת מענה לפעילויות משותפות של הורים וילדים באמצעות שירים מתכניות הטלוויזיה הקלאסיות שההורים גדלו על ברכיהם, ובכך יכולה לתרום לחיבור וחיזוק הקשר ביניהם.

ט. סיכום

"ובשדות, ובדרכים

ובתוכי, וממרחק

השיר הזה

כמו זר פרחים

עושה לי חג

עושה לי חג"

(*"יש לי חג", אוריאל אופק*)

בחרנו בנושא זה, כי אנו מאמינות שהדברים שמתרחשים בגן הילדים, הם בעלי משמעות הן עבור הילד והן עבור ההורים, שזוכרים גם הם את חוויות ילדותם מהגן, כפי שציינה אחת האימהות שראיינו:

"אנחנו זוכרים את מה שלימדו בגן, כאילו משהו מאוד בסיסי מהזהות שלנו נראה

לי, וזה גם כי החוויה היא בתוכך, זה נכנס לרגשות הילד, זה נורא עמוק... אפילו

היום זה נשאר הדברים האלו מהגן"

ההורים רוצים לקחת חלק בחוויה עמוקה ומחברת זו, למרות הקשיים הכרוכים בהתארגנות לאירועים הללו, ויש מה לעשות כדי לשפר את המצב כך שכל בני המשפחה ייהנו מהחוויה המשותפת ויזכרו אותה לשנים רבות. תקוותינו היא כי מתוך הדברים שעלו במחקר זה, יהיה ניתן להעמיק את הקשר בין ההורים לילדים וליצור זיכרונות בלתי נשכחים.

תודות

רשות המחקר ההערכה והפיתוח במכללת לוינסקי לחינוך מהווה עבורנו בית חם, וכוללת אנשים נפלאים שעזרו לנו להוציא את המחקר הזה מן הכוח אל הפועל.

תודה מיוחדת לפרופ' יצחק גילת, ראש רשות המחקר, על ההזדמנות, על התמיכה, ועל העזרה בעיבודים הסטטיסטיים.

תודה לד"ר עידית טבק, ראש מרכז מהות, על הליווי, התמיכה וההכלה.

תודה לד"ר רחל שגיא, שייעצה, העירה והאירה.

תודה לד"ר גילה צימט, שייעצה לנו בנושא הגיל הרך.

תודה לד"ר מיכל שרייבר, ראש המחלקה לגיל הרך במכללת "תלפיות" בחולון שהסכימה להתראיין ו-"להאיר" לנו את הנושא מהכיוון של הזרם הממלכתי דתי.

תודה לאסתר קנטרוביץ, מזכירת רשות המחקר על התמיכה והאוזן הקשבת.

תודה למרצים מהקורס "חג ומועד" שחשפו את הנושא בפני הסטודנטים שלהם.

תודה להורים שהסכימו להתראיין, להפיץ את השאלונים ולענות עליהם.

ואחרונים חביבים - תודה למשפחות היקרות שלנו.

ביבליוגרפיה

- אדי-רקח, א', גרינשטיין, יי (2016). יחסי מורים הורים בבית הספר : סוגי הון כמסגרת לבחינת מעורבות הורים בבית הספר. דו"ח מחקר, הוגש למדען הראשי, משרד החינוך.
- אמיר, מ. (2011). "לא הכרתי אף שיר": מאפייני רפרטואר שירי חג החנוכה בגני הילדים כיום - בין שימור לחידוש. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בחינוך. תל אביב: מכללת לוינסקי לחינוך.
- אפרתי-חקוק, ר. (2016). "אמא שלי תמיד רצתה שהבן שלה יהיה בטלוויזיה: מדריך למורה לפעילות הורים-מורים משותפת במעגל השנה". תל אביב: הוצאה עצמית, נתנם לספריית המוזיקה, מכללת לוינסקי לחינוך.
- גלאור, יי (תשנ"ד), "יתרומת הפעילות התנועתית המשותפת להורה ולילד בגן הילדים" בתוך זיפר, ש. (עורכת). 'הורים וילדים משתפים פעולה במשחק ובתנועה-שיתוף הורים ומחנכים בגני ילדים. מדריך לגננת'. ירושלים: משרד החינוך והספורט, האגף לחינוך קדם יסודי.
- גלושנקוף, קי' (2011). חנוכה ברשת: המשכיות ושינוי במסיבות חנוכה בגן הילדים כפי שאלה מתבטאים בסרטוני וידאו ב-Youtube. חוקרים @ הגיל הרך, גליון מס' 1. נדלה מ: <http://sites.levinsky.ac.il/kindergarten/doc2/Hanukkah%20on%20the%20net.pdf> נכון לתאריך 16/05/16
- גלושנקוף, קי', גל א' (תש"ס), מוסיקה בגיל הרך: בחירת חומרים, הד הגן, א', 94-101.
- גלושנקוף, קי', שחר, נ' (2004). מקומה ותפקידה של הגננת בחיי המוסיקה בגן הילדים – דו"ח מחקר. תל אביב: מכון מופ"ת, מכללת לוינסקי לחינוך ומכללת בית ברל.
- גרוסמן, נ' (2007). ציון יום הזיכרון לרבין בגן הילדים. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך במדעי הרוח. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב
- גרינבאום, ז', פריד, ד' (2011). קשרי משפחה – מסגרת חינוך בגיל הרך (גן-ג'). ירושלים: היזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית למדעים.
- ויצ"ו (2014). מצוקת ההורים העובדים- כנס מיוחד ליום המשפחה של ארגון ויצ"ו וח"כ איתן כבל. נדלה מ: http://www.wizo.org.il/page_35060 נכון לתאריך 29/03/17.
- ולמר, תי' (2011). מסיבות חנוכה – השנה ללא הורים בגן. נדלה מ: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4158848,00.html> נכון לתאריך 29/03/17.
- זיילר, א', שי, יי (2008). מכתב למפקחות על גני הילדים. נדלה מ: <http://storage.cet.ac.il/SharvitNew/Storage/445085/242225.doc> נכון לתאריך 29/03/17.
- טל, קי', בר, תי' (2010). יחסי משפחה-מערכת החינוך בגיל הרך מנקודת מבט היסטורית. נדלה מ: <http://education.academy.ac.il/Uploads/BackgroundMaterials/Hebrew/family-schools-history%20point%20-%20tal-%20bar.pdf> נכון לתאריך 28/03/17

יפתח-ולבה, א', דיקשטיין, ט' (2015). *מי ישיר ויסעד אתנו בחג? קריית אונו* : צפרא.
כהנוביץ, צ' (2008) בתוך אלירם, ט. (עורכת). *"מי אני? שיר ישראלי : תכנית הכנס ותקציר ההרצאות
והדיונים"*. רמת גן : אוניברסיטת בר אילן.
כהנוביץ, צ' (2010). שיר לי דקיק. *פנים, 52-53, 182-191*.
מה-יפית חדד, ס', פינקיאל, י' ואחרים (2011). *זמר לך לגיל הרך – חגים*. ירושלים : גף פרסומים משרד
החינוך.
מה יפית, ס', פינקיאל, י', בתוך משרד החינוך, האגף לחינוך קדם יסודי (2013). החגיגה בגן.
נדלה מ : <http://meyda.education.gov.il/files/PreSchool/HagigaBaGan.pdf>
נכון לתאריך 29/03/17.
משרד החינוך, האגף לחינוך קדם יסודי (תשע"ד). *חוזר מנכ"ל לחינוך הקדם יסודי*. נדלה מ-
<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/3/3-7/HoraotKeva/K-2014-12-1-3-7-82.htm>
נכון לתאריך 28/03/17.
נקר, י' (2003), הזמר העברי כמרכיב משמעותי בגיבוש הזהות הישראלית, תרבות ושורשים ישראליים.
נדלה מ : <https://yafanakar1.wordpress.com/2009/11/23/26> נכון לתאריך 16/05/16.
סיטון, שי (1998). *חינוך ברוח המולדת : התכנית החינוכית של מועצת המורים למען הקק"ל (1953-1925)*.
אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לחינוך.
עמית, ח' (2012). *להיות הורים שטוב להם*. נדלה מ :
<http://amithaim.com/2012/01/12/lehiyot-horim-shetov> נכון לתאריך 29/03/17.
קדוש, ר' (2016). *אמהות משקיעות ואמהות שוקעות*. נדלה מ :
<http://10tv.nana10.co.il/Article/?ArticleID=1205672> נכון לתאריך 24/04/17.
קדוש, ר' (2011). *טררס חנוכה : שורדים את מסיבות החג*. נדלה מ :
<http://www.nrg.co.il/online/17/ART2/317/300.html> נכון לתאריך 03/07/17.
שכטמן, צ' ובושריאן, ע' (עורכים). (תשע"ה). *בין הורים למורים בחינוך העל-יסודי*. ירושלים : היוזמה
למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.
שלם, מ' (1970). *אחת הדרכים. תצליל, כתב עת למחקר המוזיקה ולביבליוגרפיה, עמ' 99*.
שופר אנגלהרד, ע' (תשע"ג). *לקראת חינוך מיטבי בגן הילדים, הצעות לגנונות על בסיס ידע מחקרי*.
ירושלים : היוזמה למחקר יישומי בחינוך.

- Geiger, O. (2016). Values And Ideology of a Culture as reflected in its Kindergarten Singing. Kindergarten Singing. *International Educational Scientific Research Journal, Vol 2, No 12, 88-91.*
- Handelman, D. (1990). Models and Mirrors: Towards an Anthropology of Public Events. Cambridge: Cambridge University Press
- Maccoby, E. (1980). *Social development: Psychological growth and the parent-child relationship.* New York: Harcourt Brace, Jovonovich.
- Piaget, J. (1963) *.Psychology of intelligence.* Paterson, N.J.: Littlefield, Adams.
- Saskatchewan Ministry of Education (2012).Family Engagement in prekindergarten Retrieved from:
<http://www.srsd119.ca/departments/teacherinformation/ild/PreK/familyengagement.pdf>
at 29/03/17.